

Oponentský posudok na habilitačnú prácu PhDr. Ireny Reifovej, Ph.D. *Televizní kultura jako místo post-socialistické kolektivní paměti*

PhDr. Irena Reifová, Ph.D. sa v odbornej a pedagogickej praxi pohybuje už štvrté storočie a za ten čas sa etablovala ako významná výskumníčka a odborníčka najmä na mediálne štúdiá a mediálnu komunikáciu s dôrazom na výskum post-socialistickej televízie. Jej bohatá publikačná činnosť zahŕňa desiatky štúdií v domácich a najmä zahraničných publikáciách, recenzovaných zborníkoch či časopisoch. Za roky pôsobenia sa jej odborný profil cizeloval na vzájomne previazané klustre tém a ako habilitačnú prácu tak mohla predložiť súbor piatich tematicky prepojených štúdií s doplneným úvodom. V časti z nich sa zaoberá výskumom diváctva, v ďalšej skôr ideovým obsahom televíznych seriálov, ktoré sa vzťahujú k obdobiu socializmu buď svojimi významami, alebo aj dobou produkcie. Za použitia rôznych metód, od kvalitatívneho výskumu fokusových skupín cez kultúrnu až po naratívnu analýzu, ponúka mozaiku vypovedajúcu o apropriácii socialistickej (nielen televíznej) kultúry súčasnosťou, a teda aj o vytváraní post-socialistickej kolektívnej pamäti.

S výnimkou úvodu, všetky štúdie už boli publikované, väčšinou v zahraničných recenzovaných zborníkoch. Tomu zodpovedá aj ich kvalita. Okrem základného výskumu s fokusovými skupinami či vzorkami seriálov, autorka sa dobre orientuje v dostupnej literatúre, vo svojich prácach spochybňuje zaužívané prístupy a prináša nové východiská či výsledky. Niekedy sú tieto výsledky výzvou najmä pre západné filmové štúdiá, a menej prekvapivo pôsobia v domácich podmienkach. Napríklad predstava o tom, že „aktívne publiká“ sa dajú predpokladať najmä v demokratických mediálnych systémoch, ktorú narúša hneď prvá priložená štúdia. Tá ale zároveň prináša (aj z domácej perspektívy cenné) zistenia o retrospektívnom popieraní kognitívnej angažovanosti u recipientov, ktorí počas socializmu sledovali dobové seriály. Aj pri postrehoch o oficiálnej mnemopolitike diskontinuity súbor štúdií pôsobí sviežo a potrebné (píšem to čiastočne zo slovenskej perspektívy, z prostredia, v ktorom filmové štúdiá stále trpia monopolom antikomunizmu, no myslím si, že jeho kritické prijatie je stále potrebné rozširovať aj v Českej republike, napríklad vzhľadom na pomerne čerstvé a autorkou tiež zmieňované neprijatie prác upozorňujúcich na kontinuity medzi socializmom a postsocializmom, akými sú tie od Michala Pullmana).

Väčšina priložených štúdií sú prínosom k reaktualizácii socializmu v rámci toho, čo sa paušálne zvykne označovať ako post-socialistická nostalgia. Napríklad kvalitatívny výskum televízneho diváctva v druhej z nich potvrdzuje prepojenie nostalgie a kultúrnej traumy, a zdôrazňovanie zdola sa vynárajúcej túžby po kontinuite a jej formovanie v populárnej kultúre pamäti naštrbuje elitistický diskurz diskontinuity, ktorý donedávna pretrvával aj v domácich humanitných a spoločenských vedách a pochopiteľne aj vo vedách o umení. Prínosom je zdôrazňovanie faktu, že post-socialistickú nostalgiu tvoria rovnako nostalgia socio-ekonomická a nostalgia kultúrna, pričom zaradenie druhej pod prvú by nebolo správne (s. 15). Autorka je sviežo kritická aj voči dominantnému vnímaniu post-socialistickej nostalgie v intenciách gýča, ktorý prípadne vedie až ku kolektívnej amnézii (s. 16) či je výsledkom komerčných motívácií kultúrneho priemyslu (s. 17). Skôr sa prikláňa k užitočnosti Boymovej rozlíšenia restoratívnej a reflexívnej nostalgie a zdôrazňuje, že motiváciou socio-ekonomickej aj kultúrnej nostalgie nie je túžba obnoviť komunizmus, ale *smieť* si ho pamätať, pričom aktívne post-socialistické médiá sú v symbióze s aktívnym post-socialistickým publikom (s. 103).

Kolektívna pamäť je teda spojivom rôzne metodologicky aj tematicky rozčlenených štúdií. A ich rozdielny fokus v zásade potvrdzuje autorkinu viac-alebo menej vedomú snahu riadiť sa tvrdením Ann Gray, podľa ktorej je význam tej-ktorej relácie v kontexte pamäti súčtom „záměrů, představ a

praktik z oblastí produkce, reprezentace i recepcie“ (s. 22). V prvých priložených štúdiách sa tak Reifová ako ich autorka či spoluautorka zaoberá **receptiou** televíznych seriálov, a to v prvom prípade z retrospektívneho pohľadu spomienok na sledovanie socialistických seriálov v dobe ich vzniku, a v druhom prípade z pohľadu schopnosti (súčasného televízneho seriálu *Vyprávěj*) vyvolávať spomienky na obdobie socializmu a formovať rôzne formy continuity s minulosťou. Kľúčové zistenie je terapeutický účinok pre recipientov, ktorých spomienky sa ocitli na okraji oficiálneho diskurzu o komunizme. Ďalšie štúdie sa zaoberajú viac otázkou **produkcie a distribúcie** seriálov: fenoménom repríz socialistických seriálov v období post-socializmu, alebo fenoménom post-socialistickej apropriácie cudzích formátov, v tomto prípade kolumbijskej telenovely *Yo So Betty, la fea* v podobe seriálu *Ošklivka Katka* (pričom však štúdia o *Ošklivke Katke* zachádza aj do oblasti reprezentácie, ktorej sa venuje aj posledná štúdia kombinujúca naratívnu a produkčnú analýzu seriálu *Muž na radnici* (1976) – jej kľúčové zistenie je kauzálny vzťah medzi ideologickou a melodramatickou linkou, tak, že melodramatická linka legitimizuje ideologickú a jej jej subordinovaná, ale na druhej strane zvyšuje dojem realistickosti a povzbudzuje identifikáciu diváka s postavami, čo môže vysvetliť popularitu podobných seriálov).

Práca obsahuje minimum chýb. Na prvej strane úvodu, resp. komentára k súboru štúdií je hneď prvá veta gramaticky nejasná: „Perspektiva čtvrtstoletí, které uplynulo od společensko-politického zlomu v roce 1989, uvozujícího další transformace bývalých komunistických režimů ve střední a východní Evropě, již umožňuje sledování jisté dynamiky a proměny vztahu reformujících se společností k vlastní problematické a často stigmatizované minulosti“. Neskôr sa však tento typ chýb neopakuje.

Štúdie sa metodologicky a tematicky dopĺňajú, avšak niekedy sa v texte opakujú podobné teoretické východiská a opakujúce sa informácie, ktoré by pri redakcii textu do podoby súvislej monografie odbudli. V niektorých prípadoch naopak chýba vysvetlenie, napríklad odkaz na kultový status domácich televíznych seriálov obsahuje len bibliografickú jednotku, prácu samotnej autorky, ale nie je vysvetlený (s. 127). V niektorých prípadoch sa autorka zbytočne najprv odvoláva na zahraničné, anglofónne zdroje genericky informujúce o špecifikách socialistických médií, čím akoby čiastočne delegitimizuje špecifické, lokálne, post-socialistické zdroje (napr. s. 130). V poslednej štúdii je pomerne nešťastne vložená veta „Deleted part about some tricks that some writers played with administration ...“ (s. 132). V tej istej štúdii, pri ilustrácii kauzálnych vzťahov medzi ideologickou a melodramatickou linkou príbehu, chýba popis niektorých epizód a preto sa kontinuita príbehu stráca, nevieme napríklad, odkiaľ sa vzala v živote protagonistu postava jeho druhej manželky a tak legitimita tvrdenia o kauzálnych vzťahoch čiastočne stráca na pôsobivosti (vhodné by bolo hoci aj poprieť, že v tomto prípade kauzálne prepojenie zafungovalo, s. 137). Vhodné by tiež bolo písať všetky české mená jednotne (na s. 140 sa vedľa mena Frantisek objavuje meno Bára). Takisto, súboru štúdií chýba záver.

V diskusii by sa mi žiadalo ešte vysvetlenie niektorých pojmov, ktoré sú bez bližšej špecifikácie použité v jednotlivých štúdiách. Napríklad pri fenoméne repríz socialistických seriálov autorka uvažuje o prepájaní nostalgie s postmodernou iróniou či cynizmom. Tu by sa hodilo rozlíšenie irónie a cynizmu, čo sú dve odlišné formy postoja (s. 105). Moja ďalšia otázka smeruje k vysvetleniu statusu kultovosti domácich seriálov.

Odborný profil PhDr. Ireny Reifovej Ph.D. hodnotím ako vysoko kvalitný, s množstvom konferenčných vystúpení a publikácií v zahraničí (pri súpise navštívených konferencií by som uvítala aj názvy príspevkov). Priložená habilitačná práca dokladá sústredenosť na vzájomne previazané témy a schopnosť presadiť sa v celoeurópskom vedeckom prostredí a korigovať jeho často jednostranné východiská i závery z post-socialistickej perspektívy.

Uchádzačka podľa môjho názoru **spĺňa požiadavky kladené na habilitačnú prácu v odbore „Filmové, televízni a fotografické umění a nová média“** a po jej úspešnej obhajobe jej navrhujem udeliť titul docentka (doc.).

V Bratislave 13. 2. 2023

doc. Jana Dudková, PhD.